

บทที่ 1.

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของประชากรก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรย่อยหรือและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและด้วยการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นมีกิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยกิจกรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคที่มีของเหลือและถูกทิ้งในรูปของขยะมูลฝอย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการเตรียมการปรุงและการบริโภค รวมทั้งเศษกระดาษ พลาสติกและของที่ไม่ใช้แล้ว ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรมก็มีลักษณะต่างๆ แปรเปลี่ยนตามประเภทอุตสาหกรรมนั้นๆ ขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งอยู่ตามถนน แม่น้ำ ลำคลองหรือที่สาธารณะต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นใบไม้ เศษกระดาษ กุ้งพลาสติก ของเหลือใช้รวมทั้งเศษดิน หิน เป็นต้น ซึ่งขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นเหล่านี้หากปล่อยปละละเลยไม่ดำเนินการเก็บรวบรวมนำไปกำจัดอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากจะทำให้ชุมชนขาดความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยและน่ารังเกียจแล้วยังส่งผลก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องพยายามหามาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสถานการณ์ของปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ที่ผ่านมามีปรากฏว่าชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสาเหตุมาจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง การมีผลผลิตทางเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในชีวิตประจำวันทำให้เกิดค่านิยมในการบริโภคสินค้าที่สูงขึ้นสร้างปัญหาขยะมูลฝอยมากขึ้นด้วย (ประสานตังสิกุลบุตร, 2542) ในอดีตการทิ้งขยะมูลฝอยโดยไม่ได้จัดการนั้นไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือผลกระทบต่อประชาชนและสิ่งแวดล้อมมากนัก เนื่องจากประชากรมีจำนวนไม่มากปริมาณขยะมูลฝอยก็มีน้อยทำให้มีพื้นที่ในการรองรับขยะมูลฝอยได้ เกี่ยวกับการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับมาใช้ในการพัฒนาประเทศทำให้มีการใช้ทรัพยากรต่างๆ มากมาย เพื่อการผลิตสินค้าและบริการในการเสริมสร้างเศรษฐกิจของประเทศ แต่ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสภาพแวดล้อม รวมทั้งก่อให้เกิดมลภาวะและเกิดปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา

การจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทยยังเน้นที่ “การกำจัด” เป็นหลักภายใต้แนวความคิดที่เห็นขยะมูลฝอยเป็นเพียงสิ่งไร้ค่าที่จะต้องถูกทำให้หายไปหรือเก็บกักไว้เป็นที่เป็นทาง ขณะเดียวกันก็จำนวนต่อปริมาณที่มีแต่จะเพิ่มขึ้นตามการเติบโตของการบริโภคและวิถีทันสมัย ดังนั้นมาตรการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยจึงมุ่งไปที่การเพิ่มศักยภาพในการกำจัดให้มากขึ้น รวดเร็วขึ้น ตลอดจนการปรับปรุงประสิทธิภาพการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยให้ทั่วถึงขึ้น ทั้งนี้จากการขยายตัวของชุมชน การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวและการขยายตัวของภาคธุรกิจด้านต่างๆจากการคาดการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศในรอบสิบปีที่ผ่านมา (2535-2544) พบว่าใน พ.ศ. 2544 ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 30 หรือประมาณวันละ 38,600 ตัน ขยะมูลฝอยเหล่านี้เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร ประมาณวันละ 9,320 ตัน คิดเป็นร้อยละ 24 ของขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นในเขต

เทศบาลและเมืองพัทยา ประมาณวันละ 11,900 ตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 31 และเกิดขึ้นนอกเขตเทศบาลในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลประมาณวันละ 17,420 ตันหรือคิดเป็นร้อยละ 45 และจากการคาดการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยในรอบสิบปีข้างหน้า (2545-2554) พบว่าปริมาณขยะมูลฝอยจะเพิ่มขึ้นจากวันละ 39,400 ตันในพ.ศ. 2545 เป็นวันละ 47,000 ตันในพ.ศ. 2554 หรือมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2.0 ต่อปี คิดเป็นปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นประมาณวันละ 700 900 ตัน ซึ่งการจัดการขยะมูลฝอยในอนาคตมีแนวโน้มของปัญหามากยิ่งขึ้น เนื่องจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ รูปแบบและองค์ประกอบของขยะมูลฝอยจะมีความยากต่อการกำจัดมากยิ่งขึ้น สำหรับการกำจัดขยะมูลฝอยโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ใช้วิธีการเทกองและฝังกลบยังเป็นวิธีหลัก โดยหลุมรองรับขยะมูลฝอยที่มีอยู่กระจุกกระจายตามเทศบาลและสุขาภิบาลทั่วประเทศนั้น ส่วนมากยังดำเนินการอย่างไม่ถูกสุขลักษณะหรือถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณที่อยู่นอกเขตเทศบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองและเมืองอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่อยู่ใกล้เคียง ตลอดจนก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้การทำหลุมฝังกลบในจังหวัดต่างๆ ไม่ค่อยคำนึงถึงระดับใต้ดินหรือแก๊สที่จะเกิดขึ้นหลังการฝังกลบขยะมูลฝอย ทำให้หลายแห่งมีปัญหาขยะมูลฝอยถูกน้ำใต้ดินและแก๊สดันกระจายออกมา

สมุทรสงคราม เป็นจังหวัดเล็ก ๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครใช้เวลาเดินทางประมาณหนึ่งชั่วโมงเศษ เป็นจังหวัดที่มีทั้งเขตที่เป็นน้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด จึงได้ชื่อว่าเป็น “เมืองสามน้ำ” พื้นที่ด้านที่ติดฝั่งทะเลเป็นแหล่งประมงสำคัญโดยเฉพาะหอยหลอด ด้านในเป็นพื้นที่ดินดำน้ำชุ่ม มีแม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสายหลักหล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่ย่านที่เป็นสวนผลไม้เก่า เขตอำเภออัมพวา การคงอยู่ของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นอาชีพการทำสวนผักผลไม้ การเคียนน้ำตาลมะพร้าวหรือตลาดน้ำท่าคา ยังคงสภาพตลาดนัดแบบชาวบ้านชาวสวนของชุมชนริมคลอง ทำให้จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดหนึ่งที่น่าไปเยี่ยมชมสำหรับผู้สนใจการท่องเที่ยวที่จะได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548)

สำหรับชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามมีเนื้อที่ประมาณ 5.58 ตร.กม. หรือประมาณ 3,488 ไร่ สภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำลำคลองกระจายทั่วพื้นที่ ทำให้เหมาะสมแก่การเกษตร เนื่องจากมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากอ่าวไทยและทะเลจีนใต้ อากาศเย็นสบายดี ฤดูหนาวไม่หนาวจัด ส่วนในฤดูร้อนก็ไม่ร้อนจนเกินไป ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน 834 หลังคาเรือน 987 ครอบครัว ประชาชนรวม 3,697 คน ชาย 1,810 คน และเพศหญิง 1,887 คน ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ไร่มะพร้าว โรงทำน้ำตาลปึก ซึ่งชุมชนตำบลบางนางลี่ในปัจจุบันมีทั้งชุมชนเดิมและชุมชนใหม่เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งย่อมเกิดปัญหาตามมา โดยเฉพาะทุกระบวนเรือต่างก็สร้างปัญหาในเรื่องขยะมูลฝอย การทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเรี่ยราดไม่เป็นที่เป็นทาง ไม่เป็นเวลาและในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม ทำความสกปรกทำลายภูมิทัศน์ อาทิเช่น กิ่งไม้ ใบไม้แห้ง เศษขยะมูลฝอยต่างๆถูกทิ้งตามสถานที่ต่างๆ ภายในหมู่บ้านและบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งทำให้หมู่บ้านขาดความสวยงามและรวมถึงมลพิษในอากาศที่เกิดจากการเผาองขยะมูลฝอย ซึ่งครอบครัวหนึ่งในตำบลบางนางลี่จะสร้างขยะมูลฝอยประมาณครอบครัวละ 2 กิโลกรัมต่อวัน ถ้ารวมจำนวน 5 หมู่บ้าน 987 ครอบครัว จะมีขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจำนวน 1,974 กิโลกรัมต่อวัน ซึ่งจากการที่ครัวเรือนได้สร้างขยะมูลฝอยต่อวันนั้น จึงทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างบริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการในการจัดเก็บขยะมูลฝอยออกนอกพื้นที่ดังกล่าว.

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตำบลบางนางลี่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตตามเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาเริ่มสูญหายไป เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงทำให้สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเกิดปัญหาต่างๆตามมา เช่น การจัดเก็บขยะมูลฝอยจากครัวเรือน สภาพลำคลองบางคลองเกิดการตื้นเขิน บางคลองก็เป็นเหมือนถังขยะ บางคลองมีสภาพทรุดโทรม เนื่องจากประชาชนทิ้งขยะมูลฝอย เช่น เศษอาหาร ถุงพลาสติก ซากสัตว์ ขวดแก้ว ขวดพลาสติก ฯลฯ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง ซึ่งการทำลายแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมโดยรวมเปรียบเหมือนกับการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยปัญหาดังกล่าวมาข้างต้นมีสาเหตุหลักมาจากการเก็บขนขยะมูลฝอยและการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกหลักสุขาภิบาลและถูกสุขลักษณะ ประชาชนทั่วไปขาดจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักและวินัยในการรักษาความสะอาด และรักษาสภาพแวดล้อมรวมถึงภายในครัวเรือนและประชาชนทั่วไปขาดการบริหารจัดการในการจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยและกระบวนการจัดการที่ถูกต้อง

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะดำเนินการศึกษาแนวทางที่ทำให้ชุมชนตำบลบางนางลี่ มีการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย รวมทั้งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน

1.3 สมมุติฐานในการวิจัย

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ความตระหนักเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตด้านการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ขอบเขตในการวิจัยใช้พื้นที่ ตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2. ขอบเขตด้านประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประชากรในการทำวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มประชากรในตำบลบางนางลี่ ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านคลองโพธิ์ หมู่ที่ 2 บ้านคลองเป้ง หมู่ที่ 3 และ 4 บ้านคลองบางแค และหมู่ที่ 5 บ้านคลองโพงพาง 834 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 1,810 คน และเพศหญิง 1,887 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 3,697 คน

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ปลัด อบต. นายก อบต. รองนายก อบต. ผู้นำและแกนนำชุมชน ผู้ปฏิบัติงานในการจัดการขยะมูลฝอยและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาในด้านต่างๆดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน
2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์กับตำบลบางนางลี่ เพื่อใช้ในการประกอบการวางแผนการรณรงค์หรือปฏิบัติโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

หน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จะนำผลงานวิจัยในโครงการดังกล่าวไปใช้ในการประกอบการวางแผนและประโยชน์ต่อไป

1.6 นิยามศัพท์

ประชาชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

การมีส่วนร่วม หมายถึง เป็นเรื่องสำคัญต่อการพัฒนา เป็นวิธีที่จะได้ข้อมูลตรงตามความต้องการหรือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของกลุ่มบุคคล โดยการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การดำเนินการ การจัดการตามแผน การกำกับติดตาม การประเมินผล และการรับประโยชน์จากการพัฒนาโดยถือว่าการพัฒนานั้นเป็นของประชาชน

การจัดการขยะ หมายถึง การจัดการเชิงองค์รวมซึ่งครอบคลุมการจัดการขยะทั้งหมด เช่น ขยะเศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ถ้ำ มูลสัตว์ ซากสัตว์ พืชผัก พลาสติก โลหะต่างๆ ไม้ กอหวด เศษอิฐ ทราย เศษแก้ว ขวด เศษไม้ กระจก เศษเหล็กและสารเคมีที่เป็นอันตรายเป็นต้น รวมถึงการจัดการขยะ ณ แหล่งกำเนิดเป็นวิธีที่เริ่มต้นจากประชาชน เป็นการจัดการขยะที่ทำได้ง่าย สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อย เป็นวิธีการลดปริมาณขยะที่ดีที่สุดและเป็นวิธีที่ต้องการความร่วมมือจากประชาชนมากที่สุด

ขยะ คือ สิ่งของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและอุปโภค ซึ่งเสื่อมสภาพจนใช้การไม่ได้หรือไม่ต้องการใช้แล้วบางชนิดเป็นของแข็ง หรือกากของเสีย (Solid Waste) มีผลเสียต่อสุขภาพทางกายและทางจิตใจเนื่องจากความสกปรก เป็นแหล่งเชื้อโรค ทำให้เกิดมลพิษ เช่น เศษกระดาษเศษอาหาร เศษผ้า เศษสินค้า ถ้ำ มูลสัตว์และซากสัตว์